

Zuurstof voor het hart

Toen ik als kind bij mijn ouders op schoot zat, vond ik bijna niets zo magisch als het zoeken naar hun hart. Legde ik mijn oor tegen mijn vaders borst, dan hoorde ik een donker boem-boem-boem. Ik verwonderde me: onder alle hectiek van de dag, onder alles wat er verkondigd en verkletst werd, dreunde een trom. Die trommel bonkt onder al onze levens. Als we met een stethoscoop alle harten in deze ruimte zouden versterken, die van alle mensen hier, maar ook van de muizen onder de vloer, de duiven op het dak en de vliegen op de ramen, zou hier het oorverdovend gehei en gehamer klinken van een bouwput. Zo klinkt leven.

We kennen het geluid en het gevoel van het hart, maar er zijn maar weinig mensen die weleens een warm, kloppend hart in hun handen hebben gehouden. Dat kan niet eens zonder techniek, naar de motor achter het leven grijpen. Het hart is immers de pomp die al onze spieren en organen van zuurstofrijk bloed voorziet en zuurstofarm bloed terugvoert naar de longen, waar het nieuwe zuurstof kan halen. Stopt het hart, dan stopt die kringloop en treedt onverbiddelijk de dood in.

Maar het hart wordt niet alleen gezien als de grote spier die ons in leven houdt, maar ook als de zetel van ons gevoel. Dat beeld is al bij de vroegste Bijbelschrijvers te vinden. Zij wisten dat een hart al gauw 'overslaat' of 'van slag' raakt als een mens beroerd wordt. Er zijn gevoelens die we graag toelaten in ons hart: liefde, vriendelijkheid, mededogen, blijdschap, tederheid. We worden warm van die gevoelens, voelen ons vrij en staan open voor anderen. Minder gelukkig zijn we als gevoelens als angst, jaloezie, haat en wrok bezit nemen van ons hart. Die gevoelens benauwen ons. Als je boos bent of jaloers, zie je het goede niet meer. Het is heel makkelijk om dan te zeggen: 'je moet niet jaloers zijn', zoals ook in de Tien Geboden staat, maar maak dat het hart wijs. Het hart laat zich niet afschepen door een paar rechtschapen hersencellen.

De schrijver van het Bijbelboek Samuël wist dat. In het verhaal van Elkana, Hanna en Peninna is iedereen jaloers op elkaar en toch veroordeelt de schrijver dat niet. Hanna is jaloers op Peninna, omdat zij geen kinderen kan krijgen en Peninna wel. Peninna is jaloers, omdat zij ziet dat Elkana meer van Hanna houdt, terwijl zij degene is die Elkana kinderen heeft geschonken. Maar ook Elkana is jaloers. Als hij Hanna ziet huilen, vraag hij haar verongelijkt of zij nu zo veel liever kinderen wil dan hem als echtgenoot. Is hij niet genoeg? Geen van de drie wordt een leuker mens van die jaloezie: Peninna verandert in een pestkop, Hanna wordt blind voor de liefde van Elkana en Elkana voelt zich daardoor zo tekort gedaan dat hij nog weinig empathie kan opbrengen voor Hanna's verdriet. Hanna weet zich echter los te wrikken uit die benauwende driehoeksverhouding en gaat naar de tempel, die vaak symbool staat voor de binnenwereld. Hier stort Hanna haar hart uit in een gebed aan God. De priester van de tempel, Eli, ziet zo veel kwetsbaarheid kennelijk niet vaak en wil haar de tempel uitzetten, omdat hij denkt dat ze dronken is. Hanna zegt hem recht in zijn gezicht dat ze gebukt gaat onder een zwaar verdriet en daarom tot God bidt. Eli ziet zijn vergissing in en antwoordt haar dat haar wens in vervulling zal gaan. En dat gebeurt ook, Hanna krijgt een zoon.

Die goede afloop is voor ons niet makkelijk, omdat we weten dat het leven niet zo simpel en niet zo rechtvaardig is. In dit verhaal lijkt het wel alsof Hanna na één telefoontje met God in verwachting raakt. Dat geluk heeft niet iedereen. Hoeveel mensen blijven er niet ongewenst kinderloos, zelfs na tal van zware behandelingen en ik weet niet hoeveel oprechte wensen en gebeden? Hoeveel mensen zijn er niet die een kind hebben verloren? Het leven is niet zo maakbaar als het in het verhaal van Hanna lijkt. Zelfs mensen die hun wens zien uitkomen,

die wél een partner krijgen, een kind en een mooie carrière, zien scheuren in hun dromen ontstaan. Mensen worden ziek, krijgen conflicten, maken verliezen mee. De vraag is dus niet hoe je alles krijgt en behoudt wat je hart begeert. En ook niet wat je toch verkeerd hebt gedaan als er pijn op je weg komt. De vraag is hoe je balanceert, hoe je kunt leven met geluk én pijn en hoe je die twee met anderen kunt delen.

Hanna geeft wel een antwoord op die vraag. Ze toont het lef – en 'lef' is het Hebreeuwse woord voor 'hart' – om bij God en bij Eli haar plaats in te nemen. Om te zeggen: dit ben ik, niet meer en niet minder. Zo voel ik me nu, niet beter en niet slechter. En dit is wat ik het allerliefst zou willen, ook al weet ik niet of ik het krijg. Hanna is opgeklaard als ze naar huis gaat. Ze heeft zichzelf niet wijsgemaakt dat ze niet jaloers of wanhopig mag zijn, maar ze heeft haar verdriet de ruimte gegeven. Nu is er weer plaats voor vertrouwen, dankbaarheid en, niet onbelangrijk als je zwanger wilt worden, voor de liefde van Elkana. Je zou kunnen zeggen dat Hanna haar zuurstofarme bloed naar de longen heeft gebracht, waar de afvalstoffen zijn afgevoerd en ze nieuwe zuurstof heeft gekregen.

Etty Hillesum zoekt ook naar zuurstof in benarde tijden. Zij bidt niet tot een God buiten zichzelf, maar kijkt in haar hart. Daar vindt zij 'een stukje God': iets van vertrouwen, goedheid, liefde. Etty Hillesum schrijft dat zij ervoor wil waken dat die God in haar het begeeft. En daarom moet zij Hem helpen. Anders dan Hanna vraagt ze niets, ze zegt dat de omstandigheden nu eenmaal zijn zoals ze zijn, zij geeft. Ze uit haar gevoelens in haar dagboek en vertelt, net als Hanna, God over haar 'tranen en bange vermoedens', over 'duizend angsten en verbitteringen.' Maar om God hoog te houden, maakt ze ook ruimte voor wat er nog steeds mooi is, liefdevol, goed. Aan de vooravond van haar deportatie schrijft ze: 'Wanneer ik opgesloten zou zitten in een enge cel en er zou een wolk langs het kleine tralievenster drijven, dan zou ik je die wolk komen brengen, mijn God, als ik daarvoor tenminste de kracht zou hebben.' Ook probeert zij, zoals we net hoorden, God in de harten van mensen op te delven. Dat wil zeggen: ze probeert hen voorbij hun ellende te laten kijken naar het goede dat nog steeds in hen klopt: boem-boem-boem.

Hanna en Etty Hillesum hebben een verschillend godsbeeld, maar storten allebei hun hart uit, zodat er ruimte ontstaat voor iets goddelijks, iets goeds. Ze maken dezelfde beweging als het hart zelf dat het zuurstofarme bloed naar de longen afvoert om daar nieuwe zuurstof op te doen. Ik wens ons allemaal een plek toe waar we het hart kunnen luchten, om vervolgens 'een stukje God' tot bloei te brengen in deze wereld.

Amen.

Judith van der Wel

gelezen:

- Samuel 1: 1-20
- uit "Het Verstoorde Leven" van Etty Hillesum (1942)